

Középkori gazdaság: termelési technikák, technológiák a középkori és kora újkori Európában. Városok

Korinek Ádám 2021A

A Római Birodalom bukása után az **önellátó nagybirtokok** miatt alig volt szükség a mezőgazdasági cikkek kereskedelmére, a kereslet csökkenése miatt a termelés is csökkent.

Középkori mezőgazdaság

A **kora középkorban** (6–10. század) a gazdaság a mélypontra zuhant, a rossz talajművelés és a népvándorlás okozott éhínséget. Kezdetleges termelési mód: a **talajváltó gazdálkodás** jellemezte, vagyis a föld kimerülése után erdőirtással szerzett új területeket szántanak be, ez kevés és rossz minőségű terménnyel szolgált, így kevés ember ellátását biztosította.

Új eszközök és eljárások használata az 10/11. századi **agrárforradalom** során:

- Az érett középkort (11–13. sz.) a nyomásos gazdálkodás jellemezte. A **kétnyomásos gazdálkodás** elterjedése és alkalmazása kevesebb földparcellával járt és ez esetben jobb minőségű volt a termés is, ilyenkor a termőföldből leválasztják az ugart, ahol legeltették a haszonállatokat, amik trágyájukkal feljavították azt, majd a két fél szerepét évente cserélték. A **háromnyomásos gazdálkodás** esetében elharmadolták a földet: ugar – őszi vetés – tavaszi vetés., itt is cserélődtek a részek.
- **Nehézeke**, ami mélyebben szántott és a föld megforgatásával termékenyebb talaj került a felszínre
- **Borona**, a szántott föld egyengetésére
- **Szügyhám**, a fojtó nyakhám helyett
- Ló és ökör, mint **igavonó állatok**, ide kapcsolódik a kengyel és a lovak patkolása

A feudalizmus-kori (földmagántulajdonon alapuló) földesúri birtok gazdasági-igazgatási egysége az **uradalom**. Ennek alkotórészei: *jobbágytelkek* (belső kertből / házhelyből és a szántókból áll), *majorság* (robot), *közös használatú területek* (erdő, tó).

Európában a 11–12. században terjedt el a köles, a zab és a szőlő, a ciszterci rend hatására pedig a szőlő- és borkultúra lendült fel.

A 11-13. században Európa népessége jelentősen nőtt, de ezt a 14. században több szörnyűség visszaszorította, ezeket együttesen a **14. századi válságnak** nevezzük. A *kis jégkorszak* miatt a termés mennyisége csökkent, ez és ebből következően a megmaradt gabona árának megugrása, még soha nem tapasztalt *éhínséget* eredményezett, ami Európa északnyugati részén akár 5–10%-os *népességcsökkenést* okozott, pár hónap leforgása alatt. Ezek mellett a *pestisjárvány* miatt is számtalan ember vesztette életét.

Kereskedelem a középkorban

A mezőgazdaság fellendülésével egyre több felesleget termeltek, ismét meghatározóvá vált az ártermelés és a pénzgazdálkodás.

A népességszám nő; beindul a helyi kereskedelem.

Távolsági kereskedelem:

- **Levantei:** Kínából, Indiából érkezett Európába selyem, gyapot és fűszerek – nemesfém, iparcikk ellentételezésért. Központi városa: **Bizánc**.
- **Hanza**, másnéven **Hanza-szövetség:** balti kereskedővárosok szövetsége (pl. Hamburg, Bréma, Lübeck, a 12. századtól). Kereskedő útvonalai a Balti- és az Északi-tengeren kötötték össze Angliát, Oroszországot (Novgorodon keresztül) és Európa más részeit.
- A **Champagne-i vásárokon** Franciaország más tartományából érkezett áruk, Velencéből és Genovából hozott luxuscikkek és a jó minőségű flandriai posztók cseréltek gazdát.

Városok

A kereskedelem megjelenésével (középkori) **városok** alakulnak. **Városok létrejöttét segítő tényezők:** 1. kereskedelmi csomópontok mentén (révet és vámot szednek); 2. püspökségek központjai körül; 3. uralkodói székhelyek körül; 4. római kori előzmények köré; 5. hospitelelülésekből is gyakran lett város (pl. Magyarországon).

- **Önkormányzat**
- **Városi kiváltságok:**
 - polgármester (ált. ő a főbíró) választása
 - plébános választása
 - városfal építése (mezővárosok esetében nincs ilyen)
 - egy összegben adózás
 - vásártartás joga
 - árumegeállító jog
- „A városi levegő szabadabbá tesz” – új társadalmi réteg: a **polgárság**, akik főleg kereskedelemmel és kézművességgel foglalkoznak

Középkori ipar

Céh: egy szakma érdekvédelmi szervezete. Legtöbbször megrendelésre egyedi cikkeket készítettek, ami időigényes, de minőségi volt. Az inasból más városokban tanulással töltött évek után lett a legény, majd, a **mestermunka** vagy mesterremek elkészítésével és a többi mester megvendéglése után lehetett egy céhtagból céhmester. Az első céhek a 11. században alakultak. Szigorú szabályok szerint működtek, a céhen belüli verseny kizárására megsabták az árakat. Üldözték a kontárokát. A céhek tagjainak a város védelmében is részt kellett venniük (vö. szűcsök, takácsok, kovácsok bástyája).

Változások a kora újkorban

Vetésforgó: az ugar bevetése takarmánynövényekkel vagy talajjavító növényekkel (Hollandia: 16. sz., Mo.: 19. sz. első fele)

Trágyázás: A szántó talajminőségének javítása, pótlása állati ürülékkel, esetleg egyéb szerves anyagokkal, például levágott fűvel vagy lehullott levelekkel

Manufaktúra: ipari termeléssel foglalkozó üzem, melyben bérmunkások dolgoznak, és az ipari folyamatok szétdaraboltak

- a tulajdonos = a **tőkés** biztosítja a nyersanyagokat, szerszámokat és műhelyt
- kevésbé figyeltek a minőségre, mert a cél a profit volt, viszont a céheknél gyorsabban és olcsóbban működtek
- Létrejöttük az angliai textilipar fellendülésével függ össze. A 16. századtól a megnövekedett gyapjú kereslet miatt, vállalkozó nemesek **bekerítéssel** juhlegelőkké alakították jobbágyaik földjének egy részét, az így földnélkülivé vált jobbágyokból lettek a bérmunkások. Így munkaerő került a mezőgazdaságból az iparba.